

СЭКП ТК-НЫҢ ДЕКАБРЬ ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН АМЫДЫРАЛГА БОТТАНДЫРАР

Суггарылга, чемишчидилге — элбекшилди тургузар

(Агрономнарның болгаш суг ажил-агый ажилдакчыларының республика чөвүлел хуралындан)

Чокта чаа болуп эрткен СЭКП ТК-ның декабрь пленумунга эш Н. С. Хрушев «Химия үстүрүнүн дүңгөнү» кезде ажил-агый бүдүрүлгөнү көдүренини болгаш улустун чаагы орунуун өзүздөниши эң чутула деп илеткелдиге: «Кеде ажил-агыйн бүгүлө, азы барын-ла бүгү продуктуларын бүдүрери тараа бүдүрүлгөзү-биле дөрт болгаш түдүш холбашын болур. Тараа бар болза — эг, суг болгаш өсө-не-даа продуктулар бар болур» деп чутаалаан.

Минералдык чемишчидилгелер — ол дээрге, кеде ажил агыйн көдүренини үндөнишин үндөниши деп Пленумуну доктаалында айткан. Оон-биле кады кеде ажил-агый культу-раларынын дүжүнү бедиринге суггарылганын ужу-дузанын Пленум баа онаалап демдегелен.

ТК-ның декабрь Пленумунун шийтирлерин баугаар химия үстүрүнүн бээр минералдык чемишчидилгелерин кеде ажил-агый культу-раларынын дүжүнү бедиринге суггарылганын ужу-дузанын Пленум баа онаалап демдегелен.

Дүжүт бир дески эвес

Республикага амаг чедир тараа бүдүренин көдүренини суггарылганын шийтирлерин колдуунда тарылга шадерин калбарынын күсели-биле чедип алдынын келген. Тараа культу-раларынын тарылгаанын шөлү-сөөгү үш чылда 70 муң гектарга өскөн. Тарылга шөлү өзүп турар болза-да, дүжүт бүдүрүлгөн магады-лаагындагы ажил-агыйн, чыл-санынча өрү, куудулук болуп турар.

Тураларынын элбекшилди дүжүнү өстүрүп алдырына эң эки ажилдаар баа суггарылганын калбарыткы дем-чегерин чедипкиниг боттандыра-ры хамыктын мурунда агрономнар-дан, инженер-техниктиг ажилдак-чылардан хамаарып. Ынчангаш, Тыва АССР-ини колхозтарынын, совхозтарынын болгаш бүдүрүлгө эре-желдерин агрономнарның, суг ажил-агый ажилдакчыларынын чокта чаа Кызылга болуп эрткен чөвүлел хуралына «Суггарытгы чедерин ажилдаарын экижидер болгаш кеде ажил-агый культу-раларынын дүжүтүнүн бедир таламы-биле хем-чегер дугайында» айтырыны чу-гаалашканы анаа таарылга эвес. Ол болза СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунун шийтирлерин амыдыралга боттандыра талзы-биле хемчегер-ин эжелени ол-дур. Бо айтырыг талзы-биле илеткелди республиканын Кеде ажил-агый продуктуларынын бүдүрүлгө болгаш белеткелер мини-стриянын оралакчын эш М. Достак-оол кылган.

Чижээ, республикага тараа культу-раларынын гектар бүдүрүлгөн ортукма дүжүдү 1960 чылда 7 центнер тур-ган болза, 1961 чылда — 12,4, 1962 чылда — 10, 1963 чылда — 4,8 центнер болган.

Сөөгүтүш чылда чамдык ажил-агыйларга тараа культу-раларынын дүжүдү ач көрөгө мындыг (гектар-дан центнер-биле):

Table with 4 columns: SOVХОЗТАР, 1961 ч., 1962 ч., 1963 ч. Rows include 'Тээли', 'Барлык', 'Суг-Хал', 'Найырал', 'Элегес', 'Межегей', 'Өкк', 'Дуржулга станциялы', 'НОЛХОЗТАР', 'Бельшевик', 'Революцияны чалбыжы', 'СЭКП ХХН сөздөни аттыг', 'Совет Россия', 'Ленин аттыг (Каз-Хем)', 'Күш-ажылдын хостуу'.

Бо санаардан ап көрөгө, респу-бликада интигин-биле болгаш туу-тук ажил-агыйларга дүжүт чалгыс ай эвес болгаш харын куудулук турар-дыр. Мооран агроном бүдүрү чөгүрү түндөлдү кылдыр ужурут. Агаар-бодуштуң байдалы бир дөмей болган 1961 болган 1962 чылдарда бенин дүжүт аны-ангы болган. 1963 чылда дүжүтүнү күдү болганын ажил-агыйларын удуруткучулар болгаш тускай өрмөктөгөр чүгө, агаар-бодуштуң байдалына чүгү аяп тур-дар. Ынчалза-да хамык ужур инди эвес, кол чүбө чер ажилынын культу-раларынын бедирин кууду болуп турарында. Бо дугайында эш Достак-

оолдун удурткан эвенуо суггарытгы чедер 22 центнер ортукма дүжүтү алган. Танды районун сорт участогу «Межегей» совхозтун суггарытгы чер-инге картофельдин га бүдүрүлгөн 387 центнер дүжүтү алган.

Суггарытгы черлерден элбекшилди дүжүтү калды-даа чымыл өстүрүп ап болурун мурунчак суггарытгы чедерин болгаш сорт участоктарынын түндөлдөрү көргүзүп турар-дыр. Мындү болза-да суггарылганы багай чорудуу азы чорутушын турарында бол чымыл суггарытгы дөң черлерин гектар бүдүрүлгөн Чөөн-Хемчик эргелени чүгө 3,4, Танды — 4, Тес-Хем — 1,9 центнер дүжүтү алган.

Суггарылга — магадылаадыг дүжүтү бээр

Кеде ажил-агый культу-ралары-ның дүжүтүн бедиринге херөөгө удуз куудулук суггарытгы чер-ини шын ажилдаар болур. Агаар-бодуштуң калды-даа байдалында суггарытгы черлерден магадылаадыг дүжүтүн ап болур.

Республикада суггарытгы ажил-агыйларга белеткелтигин эер 54,7 муң гектар, инженер бау-биле дерип кылган суггарылга системалык чер 7,5 муң гектар. Ынчалза-да суггарытгы черлерин чүгө 18,3 муң гектарга тараа культу-раларын тараан болгаш суггарылганын 32 муң гектарга чоруткан. Ынчалза суггарылганын шынарлык эвес чорутканын, хэй нуруузуң чалгыс удаа суггарылганын түндөлдө гектардан ортукма дүжүт чүгө 3,5 центнер, өң иштинде кызыл-тастың 4,1 центнер болган.

Республиканын чамдык ажил-агыйларга бедик дүжүттерин өстүрүп мурунчак суггарытгылар эвеш эвес. Чөөн-Хемчиктин сорт участогунга «Саратовская-29» деп сорттун кызыл-тазын чымыл ийи каттап суггарыткан, гектардан 33,2 центнер, «Комбайнер» деп сорттун арба-ымыдан 48 центнер дүжүтү алган. Гектар бүдүрүлгө чүгө 2,8 центнер минералдык чемишчидилгелерин ажилдаа болгаш суггарытгы черлерге центнер чемишчидилге бүдүрү 16 центнер немелде тарааны бергенин саналгалар көргүскөн. Чемишчидилгенин бодунуң өртө болгаш ону ажилдаанын чарыгалды 87 рубль болган, а гектар бүдүрүлгөн арыг орулга 113 рубль чеккен. «Тээли» совхозтун суггарытгылары Буянды биле Бадм 70 гектар кызыл-тасты чалгыс удаа суггарыткан, га бүдүрүлгөн 15 центнер дүжүтү алган. «Барлык» совхозта Мактар, Борбак-оол 103 гектар шыгө куудурунунда га бүдүрүлгөн 360 центнер ногаан массаны, ол-ла совхозта Казак биле Сероттун эвенуо 50 гектар арбай-нын га бүдүрүлгөн 13 центнер дүжүтү алган.

Чөөн-Хемчик районун «Бельше-вик» колхозу суггарытгы черлерде 172 гектар кызыл-тастың га бүдүрүлгөн 12 центнер дүжүтү алган. Барын-Хемчик районун «Бельше-вик» колхозунга ортукма дүжүт чүгө 3,3 центнер тура. Х. Селин-

оолдун удурткан эвенуо суггарытгы чедер 22 центнер ортукма дүжүтү алган. Танды районун сорт участогу «Межегей» совхозтун суггарытгы чер-инге картофельдин га бүдүрүлгөн 387 центнер дүжүтү алган.

Суггарытгы черлерден элбекшилди дүжүтү калды-даа чымыл өстүрүп ап болурун мурунчак суггарытгы чедерин болгаш сорт участоктарынын түндөлдөрү көргүзүп турар-дыр. Мындү болза-да суггарылганы багай чорудуу азы чорутушын турарында бол чымыл суггарытгы дөң черлерин гектар бүдүрүлгөн Чөөн-Хемчик эргелени чүгө 3,4, Танды — 4, Тес-Хем — 1,9 центнер дүжүтү алган.

Суггарытгы черлерден шак мындыг чегенич дүжүтү ап черде болур бе? деп айтырыг агрономнарның хуралына шынгын тургускан. Краснодара кеде ажил-агый ажилдакчыларының чөвүлел хуралына «Суггарытгы черлер — улустун байлаа, гектар бүдүрүлгөн билдинг болгаш уаг амыктыг мылдыр амыглар херек» деп, эш Н. С. Хрушев чутаалаан.

Шынар-ла улустун байлаа болур суггарытгы черлерден мындыг кууду-дүжүттерин алганга хамыктын мурунда удуруткучулар боттары — совхозтарынын директорлары, колхоз-тарынын даргалары, оларын агро-номнар буруудулар. Ынчалза-даа республиканын суг ажил-агый кил-дизин, суггарылга эргелелерин бол-гаш колхоз-совхоз бүдүрүлгө эре-желдерин харысалгандан чаладып болбас. Суг ажил-агый килдизинин начальниги эш Петенёв, оон кол ин-женери эш Кисляков олар хуралга санал берген, суггарылга талзы-биле бо бүтү чептеринин чүгө ажил-агыйларга чүгү каарын орадашкан-дар. Суг ажил-агый органнын талзында бистин хүдөөлөгөс чүгө суггарылга четкилерин кылган, ажилдаа дужаап бээр, оон мыай биске хамаарышса деп санап тура-ры шын эвес. Олар суггарылга сис-темаларын канчаар ажиллап тура-ры, суггарылганын шынарлык хы-наар болгаш суггарылганын органи-заастарына шуут дуудуларын хү-дөөлөгөлөр. Ынчангаш суггарытгы черлерден дүжүт калды болганын суг ажил-агый органнын база ха-рышсаалар.

Суг ажил-агыйның шугу-биле хэй чылдарда кылып келген Ай-мырылг, Терезин буталары ам-даа ажилдаа бүрүп кирбөөн болгаш харын баштайгы төлөвилелди шын эвес кылганын каттап эде кылып ужурга таарып турарын Терезин-ини суггарылга системанын нач-чалыгы эш Сергуванов чутаалаан. Барлыктын суггарылга четкили он-даа дора байдалда туруп турар. Суг-гарылгага дужааттыгын дөң ийи муң гектар черден чүгө 170 гектар суггарытгы, а оон өскөн суггарытгы арга чок болган. Чүгө дие, сугга-рылга буталары сугтун агымын дү-гелелер кылдыр куудураалдыр кылдырмаан болгаш чамдык чер-ини хелүн эртер ханы болган. Барлык-тын бүтү ажилдаа дужааттыгын суггарылга системаларында оон кол чегелер турар «Бельшевик» колхоз чүгө 172 гектары ажиллаар арга-лы болган. Амаг чедир Барлык бу-гаанын дөңдө кол тууду кылды-маан.

Суг ажил-агый килдизин, телеви-дел организацины, Тыванын суг ту-ду дөң шыкша албан черлери чал-гыс аай шак харылаалыг ажилла-вайыг, чептерин болгаш чамдык-ларын бир дем-биле дүргөн эренин хемчөөн алабын туралар.

Республикада улут суггарылга сис-темаларынын бирээни болур Барлык буталынын суг-биле 14 муң гектар черин ажиллаар аргалык. Ол дөргө барыны талзы оногоа дүжүтү бедиринге шийтирлериң ролуу ой-наар ужурут. Бир эвес амыг тем-биле ажиллаар болза, ол суггарылга системанын бүрүн доозарына ам-даа 6 чыл херек азы мындыг узуң хуу-саада Барлык шадунуң 40 хууу ажилдааттырмай чыдар анаар. Ынды болганда, анаа хамаарышкан ор-ганизацциялар ону үш чыл иштинде бүрүн доозары-биле чөгүр хемчег-лерин ажиллап кылдыр ужурут.

Чамдык тускай өрмөктөгөр суг-гарытгы черлерге кеде ажил-агый культу-раларынын өстүрүлгө продукци-нын бот-түнеи бедир деп санап ту-рар. Ол шын эвес. Бо талзы-биле эш Достак-оол мындыг чикетти көргүскөн. 1963 чылда «Тээли» совхозта гектардан ортукма дүжүт 1,7 центнер, бир центнер тарааның бот-түнеи 27,3 рубль болган, а сугга-рытгы черлеринин бир гектарында дүжүт 15 центнер, гектар черин суг-гарылга үгөн немелде чарыгал 6 рубль 83 копейк, бир центнерин бот-түнеи 5 рубль 53 копейк болган. Ол мышка «Барлык» совхозта бир центнер тараанын бот-түнеи 15 рубль ажил турда, суггарытгы чер-ини — 3 рубль 43 копейк болган. Моон ап көрөгө, суггарытгы чер-инге богаарга, суггарытгы черин тара-аның бот-түнеи беш амыг каттап чик болуп турар-дыр. Бир эвес дү-жүт оон бедик болза, оон-даа артык шыгалды болур.

Суггарытгы чөк черде богаарга, сугга-рытгы черден 1,5—2 каттап амыг ма-гадылаадыг дүжүтү ап болур. 1963 чылда чамдык ажил-агыйларын суггарытгы черлерден эң кууду дүжүтү алганын суггарылганы багай органи-заастаанында, агротехниктиг негел-делерин сагыянында деп талзы-бырлаа чөгүр. 1963 чылда «Найы-рал» совхоз Терезин буталынын шөлү-дө 120 гектар куудураа тараан, суггарытгыны түндөлдө бенин үгөн. Ол совхозтун агроному эш Кремлев суггарылганы багай органи-заастаанын минин демдегелешкан, суггарытгы черлерин аптап арга-лаары, анаа тарым культу-раларынын структураларын «скертирип, чыбын ал-дар черин тускайлап аларын, 60 — 60 кижиги ийи суггарылга бри-гадааларын тургузуп, оларын эвену-о

Чемишчидилге — немелде дүжүтү хандырап

СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму кеде ажил-агый культу-раларынын дүжүтүн бедиринге чемишчидил-генин ужу-дузанын онаалап айткан. Ынчангаш бисте чемишчидилге-ге амаг чедир туруп келген байдал-ды шуут «скертип херек».

Бистин республиканын байдалы-рында гектарга 2—2,5 центнер ми-нералдык чемишчидилгелерин ажил-даарга, тараа культу-раларынын гек-тар санында 7 центнер чедир не-мелде дүжүтү ап болурун практика көргүскөн. Бир-бир центнер аммиак селитразы биле суперфосфаттын эр-тө, оларын ажиллаанын чарыгалды шууту 9 рубль 55 копейк болур, мынчалга чемишчидилгени ажилла-нын күсөи-биле немей алдынган 7 центнер кызыл-тастың өртө 49 рубль 77 копейк, мынчалгаш орулга 40 рубль амыг болур-дур. Бо дөргө бетки чикет-тир, бир эвес чемиш-чидилгени малап амыглар болза, он-даа артык болдунар аргалар бисте бар.

Сорулга чүд дие, тараа культу-раларынын гектардан дүжүдүн 5—7 центнерден эвешке бедирин болур. Минералдык чемишчидилгелер-ин мындыг улут амыктыг чамдык агрономнарның талзында чедир үнелелерин турарын хуралга баа чу-гаалашкан. Чижээ, «Сельхозтехни-ка» салбарынын «Складтарында» 250 тонна минералдык чемишчидил-гелерин ажил-агыйларга ажиллаан болгаш чамдыкын үгөлдү баксыраран. Чемишчидилгелерин харысалга чөк ажиллап турарынын фактылары баа

ларга үзериң, кышкы үеде суггарык-чыларынын өредилгенин чорудар деп турарын чутаалаан.

Бир эвес четге ажиллаар болза, «Суг-Хал» совхозтун девискээринде дөрт муң гектар хире суггарытгы чер бар. Уреген эрги суггарылга бутала-рынын бедирин кылдырып Чааан-нада суг ажил-агый черинин талзы-дан техниктиг дүз көргүзери негетинин турар. Суггарытгы кад-раларын чеделери, аныктыгы суг-гарылгага өредир, чайгы суггарыл-ганын уамактыктырбай, чөгүр «Вүде дүргөн суггарытгы амыктыг болганда, бир суггарытгыга 25 гадан хэй чер онаава болза чөгүр деп, ол совхоз-тун кол агроному эш Иванов сана-лынга чутаалаан.

Танды бүдүрүлгө эргелели сугга-рытгы чер ажиллааче кичөөнөй сал-байн турар. Тандыда «Коммунизмниң херели» колхозта 742 га суггарытгы черин олар кылдыр ажиллап турар. Бий-Хемле «Тилелге» колхоз 700 га амык суггарытгы черин куудураар чер кылдыр катган. 781 ганы олар-же шийтичкен. Ол районда «Быыл тарачы» колхозта хэй суггарытгы черинин ажиллаастаан. Каз-Хем районун «Совет Тыва», «Октябрь 14 чылы», «Ленин орук» колхоз-тары 1963 чылда суггарытгы черлерге тараан муң-муң га тарааларын суг-гарыткан. Мындыг чикеттерин есе-ле-ла ажил-агыйлардан көргүзүп болур.

Моон ап көрөгө, республикада ке-де ажил-агый культу-раларынын дүжүдүн өстүрүп аларынын кайы хире улут куудулук ажилдаарын турары билдингир-дир. Сугга-рытгы черлерин чүрткө азы-чөм про-дуктуларын хейи бүдүреринге, мал-дын чөм-сурун тургузарыга чып ажиллаар дөң хемчегерин СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунун ший-тирлерин баугаар боттандырып чорудары хуралга шынгын чутаалаш-кан.

Бисте суггарылга четкилеринин кол нуруузу ажил-агыйларын бот-тарылга хамаарып болганда, олар-ын ажиллаарына кажаң-даа белен кылдыр тургузарынын харысалга-ны ажил-агыйларын удуруткучу-лары боттары харылаар ужурут. Ынчангаш өскөртөн кым дуудула-рып, техника бериптерин манавай, иштиң ажил-агый аргазы-биле суг-гарылга четкилерин кыла чөгүр.

Республикада чамдык суггарытгы 18 машина бар. «Барлык» совхоз 20 гектарга мындыг суггарылганы чоруткан, багай эвес дүжүтү алган. «Межегей» совхозтун сорт участо-гуна 6 мыңга суггарытгы картофель-ди бир центнеринин бот-түнеи 81 ко-пейк тура, суггарытгы чөк черин 1 рубль 43 копейк болган. Моон ап көрөгө, техника күжү-биле чамдык суггарытгы арга баа улут амыктыг бо-луп турар. Моон сонгаар мындыг суггарытгыны калбарып талдоо, ажил-агый бүдүрүп мындыг техника-ны камныг болгаш бүдүрүлгүтү ажиллаары чутула.

Практикадан көрөгө, үнүштерин өздөлдөгөн колдуунда май, июль ай-ларда кандашкын хораны чедир. Моон ужурунда суггарытгы черлерге тарылга мурунундү суггарылганын чорудары чутула. Суггарытгы черлерге тарылгаларын чорударының хуу-сааларын чалгыс аай айтп болбас, ажил-агый бүдүрүлгө тодарайг бай-даларын барымдалап, тарылганын хуу-саазын агрономнар тодарайг, а суггарытгы чөк черде сизген алышты ажиллаары-биле тарылганы эрте хуу-саада чорударын планнар ужурут.

Суггарыкчыларынын материалдык сонугуларын бедир талдоо, теле-вириң дүжүт алганыга хамаарыш-тыр тургузары чүгүла.

тиг чемишчидилгелерин ажиллаары-нык көвүдөдир херек. Ындыг че-мишчидилгеге бистин республикада эдек кол черин эелеп турар. Ам «Ме-жегей», «Тилелге», «УТКА 25 чы-лы», «Тээли» совхозтар, дуржулга станциязы, «Революцияны чалбыжы» колхоз эдек өстүрүлгени багай эвес организаастап, «элект чүдүрер, дүжүренин механизация күжү-биле чорудуп туралар.

Оң-биле чегелештир чамдык чер-лерде бо чүгүла ажилла ам-даа хер-екке алабын турарынын фактылары бар. Ынчалга «Чыраа-Бажы», «Шек-пээр» совхозтар, «Совет Россия» колхоз келир чамдык дүжүдүңгө эдек өстүрүлгени ам-даа кирбөөн. «Найырал» совхоз бо ажилды чаа эгелен.

Өдөк өстүрүлгенин чер-черге кал-барып чорудары-биле чегелештир академик Т. Д. Лысенконун методун баугаар, эдөк-чер компостарн (хо-лумакартын) хэй хемчөөлөгө белет-көр ажилды баа организаастаары чүгүла. Дуржулга станциязы 1964 чылда тарылгага 600 тонна амык мындыг компосту белеткен ал-ган.

Культураут үнүштерин хоралак-чылары биле болгаш бот үнүштер-биле демиселге хикиткич чептерин ажиллаарынын чутулазын хуралга баа чутаалашкан. Бо ажилга «Рево-люцияны чалбыжы» колхоз эки чикетти көргүскөн. Бо чымыл колхоз 3400 гектар тарылгага гербицидтер-ин төп ажиллаан. Бо хемчөг колхоз-ка дүжүтүн 67 муң рубль немелде орулганы берген, арыг орулга 60 муң рубль шыкша. Тараа көчүг арыг, бот үнүштер чок болган.

1963 чылда 21,5 муң гектар чер-ге өргөлөгө удуз хикиткич аргалар-ын ажиллаанын дөргөлерин 85—90 хууу кырылган дөргөн шийчи-лел көргүскөн. 1964 чылда бот үнүштер-биле демиселге гербицид-терин, өргөлериң уууткаарына ая-зы-бүрү хикиткич хоранарын ажил-лаарын мыка калбарып.

Бактериялыг чемишчидилгелерин ажиллаарын чамдык агрономнар ба-за чедир үнелелерин турар. Республи-када өкөөлгөн мындыг чемишчидил-гелерин чамдык ажиллааттырмаан. Агрономнар бааза бактериялыг че-мишчидилгелерин канчаар ажилла-рын өрөйип алгаш, ам бар болгаш моон сонгаар-даа келир мындыг че-мишчидилгелерин бүрүн ажиллаар херек.

1964 чылда хемчеглер

Республиканын агрономнарның болгаш суг ажил-агый ажилдакчы-ларынын чөвүлел хуралына 1964 чылда колхозтарда болгаш совхоз-тарда суггарытгы черлерин ажилла-рын өкөжидер баа чемишчидилгелерин ажиллаар талзы-биле хемчег-лерин телевилелдин ажилдап кыл-ган.

Тывага 1964 чылда 36,7 муң гек-тар суггарытгы черлерге кеде ажил-агый культу-раларынын, оон ишти-нде 22,2 муң гектарга тараа культу-раларынын тарылганын чорудар. Суг-гарытгы черлерге тараа культу-ралары-ның гектар бүдүрүлгөн 18 центнер-ден эвеш эвес дүжүтү, 1,1 муң гектарга тарым ногаа болгаш бахчи культу-раларынын га санында 170 центнерин, муң гектар картофель-ди га бүдүрүлгөн 150 центнерин алыр. Мал чөк культу-раларынын 12,4 муң гектарга тарым. Оон иштинде куу-руза 6,5 муң га, ногаан массаның ортукма дүжүдү 400 центнер, чигир сөөкканы муң га, оон гектардан дү-жүдү 180 центнер болурун чедип алыр.

Бо төлөвилон дүжүттерин чедип

Кеде ажил-агыйга шийтирлинг көргүзүп болза гектар чер бүдүрүлгөн продукция бүдүрери болур ужурут, ол дөргө колхозтарынын болгаш сов-хозтарынын ажилынын кол хемчөө-чүи болур деп СЭКП ТК-ның дека-брь Пленуму айткан. Ол-бо ажил-агыйларга күрүгө кеде ажил-агый продуктуларын садарынын пла-нын күсөдипкен болза, оларга бир дөмөй үнелешкенин кылды турары бисте хаая эвес. Ынчалга бир эвес ханын-биле көр болза, бир ажил-агый гектар тарылга шадунга онааш-тыр өскөлөрдөн хэй тарааны бүдүрүп турар, а өскөлөр тарааны садар пла-нын куусетсе-даа, тарааны эвешти бүдүрүп турар.

«Колхозтун даргаанын азы сов-хозтун директорунун ажил-агый чоруду-ганын гектар черден ол кайы хире продуктуларын бүдүргенин кол ба-рымдалап үнелеп көөр херек» деп, СЭКП ТК-ның Пленумунга эш Н. С. Хрушев чутаалаан. Айтырыг мынчалар тургузуганда, моон сонгаар ажил-агый бүдүрүп гектар чер бүдүрүлгөн продукциянын бүдүренин көвүдөдир дөң хемчеглерин алыр ужурут.

Бо сорулганы чедип аларда, суг-гарылга болгаш чемишчидилге айты-рылгандан анында, чамдык тарылгага белеткелерин, мынчалык тракторларын болгаш көчөк ажил-агый маши-наларын септелгенин бедик шы-нардык чорудары, үреинерин ма-жар шынарды чедир арылап бел-кеткери, шын кадалгалары, четир сангыг механизатор кадрларын өд-редип алыры, колхозчуларын, сов-хозтар ажилчыларын агротехниктиг болгаш хикиткич билелерге өредир-чүгүла.

Агрономнарның болгаш суг ажил-агый ажилдакчыларынын чөвүлел хуралына ногаалар болгаш карто-фельди өстүрерин, суггарытгы чер-лерге оларын бедик дүжүттерин алырын баа чутаалашкан.

Колхозтарынын, совхозтарынын бүдү-рүлгө эргелелерин агрономнар, суггарылга эргелелеринин тускай өрмөктөгөр суггарытгы черлерин, минералдык болгаш органиктик че-мишчидилгелерин эки ажиллап, агро-техниктиг хемчегерин чорудуп тургаш, 1964 чылда тарааны, карто-фельди, ногааларын болгаш мал чед-дерин бүдүреринин херөөгө удуз базыны кылдыр деп чалгыс күсө-лөрүк-биле шийтирлерин.

База бир аян-чорукчу — домна

алыры-биле моон дараазында агро-техниктиг болгаш суг ажил-агый хемчеглерин ап чорудар: өл-шныкты куудуларынын көвүдөдир талдоо, кышкы үеде 2260 га суггарытгы чер-лерин буудулаар хемчегин алыр, чымыл эрөөн суг-биле 2050 га черге суггарылга чорудар, 20 муң га черге тарылга мурунундү, 68 муң гага чыгып суггарылганы организаастаар.

Колхозтарынын күжү-биле болгаш ашма-херөнгө-биле 3850 га шөл-дерге суггарылга системаларынын техниктиг байдалын экижидер талзы-биле ажилды чорудар.

Суггарытгы черлерге шуут 8 муң тонна, оон иштинде Чөөн-Хемчик бу-дүрүлгө эргелелинин талзы-биле 3800 тонна, Танды — 4000 тонна, Тес-Хем — 200 тонна минералдык че-мишчидилгелерин ажиллаар. Органи-ктик чемишчидилге 200 муң тон-на, оон иштинде Танды эргелелинин талзы-биле 80 муң тонна, Чөөн-Хем-чик — 100 муң тонна, Тес-Хем — 20 муң тонна.

Шөдериң суггарылгага белеткен, түр суггарылга буталарын болгаш арыктарын кылды алган соонда, суг-

гарылганы ам чорудар. Колхоз, сов-хоз бүдүрүлгө суггарылгага херек чепсөө

Контрольду күштелдирер

Чоокта чаа Барын-Хемчик районун «Большевик» колхозунда партия-курсе контролдуу дуулаар бөлүктүн ажылынын дугайында өткөттү колхозчулар чыгуулашкан.

Ниятинин маанини өткөт, үчүлдүгү хынааланы күштелдирер талаа-биле бөлүктүн кезигинери чамдык ажыларын кылган. Чижээ, хойжу турган Конзай-оол дээрин ниятинин алды баш хойну бодунга шигээткен турганын олар илереткенер. Сут-баран ферманын үчүдүнүн кош-каандан аша бодунган четпестери чаадырыга бөлүктүн кезигинери база дуулашкан.

Ынды болза-даа колхоз бодуру-гезинде бар четпестери илередип, оларын чаадыр талаа-биле бөлүктүн чоруктан ашыла ам-даа четпес болган. Колхозтун тууду бригадалык туткан башчыларынын, жазаларынын шымары чыгып, тууду материялдары кайы-хамаан чоокта төт-чөгетинин турар чоруктар илерет-тиней келген.

Чакы тарылгага белеткел ажыларын колхозта багай чоруттуган, сеп-септейн салып турар.

Хөй-ниитиниң күжүңгө даяныр

Төали көдө Совет-Барын-Хемчик районда уаг көдө Советтерин бирөөн. Көдө Советтин күтүскөмү организас-массалык ажыте кол кич-чөгөтөйи салып турар.

Советтик сессиялар депутаттар-ның бектик идеяи-биле артин турар. Сессияларга чыгуулашар айтыр-гыларын баш бурунгаар депутаттарга дындады, оларын белеткээрине доктаамал комиссияларын, депутаттарын кириштирип турар чорук сессияларын организастыг эртерине уаг уаг-дуулазы болуп турар. Көдө Советтин сессиясы бо чы-зын алды уда болган болгаш сөөгү сессияга күтүскөмүн өткөдүн ды-нап чыгуулашкан.

Көдө Советтин 69 депутаттарын-дан бо чылын 67 депутаттар ботта-рынын солгучуларына 2—2 уда өткөттөрүн кылганар. Советтин 6 доктаамал комиссияларына 56 де-путаттар ажыдап турар.

Ажыкч чоннарынч бот-ажык чо-руудалыг организастылары—көдө Советтин кол дуулаачылары болуп турар. 14 кудумчу комитеттеринде 75 активчилер, улусту дружинада 122 кижик хандыгынан болгаш эш-хузуунун сугартына, хөреожөнөр чөвүлдеринде, төрөдөр комитеттеринде хөй-хөй активчилер ажыдап турар. Шер А. Седжажы, С. Каваа, А. Айыр-Саваа оларын даргалаан кудумчу комитеттери, Х. Тойбухаа, Х. Авыр-оол даргалаан эш-хузуунун сугарты, И. Селеп, Х. Белек дарга-лаан хөреожөнөр чөвүлдерин багай эвес ажыдап турарлар. Хөй-ниитини-кирилгези-биле бо чызын суурларга 2400 ажык мыштарына тараан. Бай-Тал болгаш Кызыл-Дар суурларда 2—2 кудуктарын казып, ажылаага кириген.

Моон-биле чөрегалашар көдө Со-веттин организас-мисалыг ажылында четпестер болгаш чедир кылган-маан чүдүлөр бар дээрин айгыса чо-гур. Совхозтун мал ажылында өт-көт-үчөт сандарга байдалыг турда, көдө Советтин көдө ажыла-агыт та-лазы-биле доктаамал комиссиясы, күтүскөм шиттиригил хөмөгү албайн турар.

С. ОЧУР-ООЛ,
көдө Советтин күтүскөмүнчү секретары.

КОЛХОЗТУҢ КЛУВУНДА

Тоюнун Адыр-Кежиг суурунда «Совет Тыва» колхозтун клубу-нун чанында колхозтун күш-ажылы-чы чедипкинерин көргүскөн сам-бырны база «Броккоди колхозта чо-рун тур» деп шүгүмчүлөдөгү хана-солуну оон чанынга чедер берген кижик доран-на эскерип каар.

Клубтун иштинде колхозтун му-накчыларынын аттары кирген чур-кутуг хундууел самбыразын аскан. Клубтун дерилене эки, ишти ары-силги болгаш уругу чыгып турар. Мыда ошонун аны-бүрү хөрежесел-дери бар. Ол аныктарыны бөлүгү-ла дыштарын чер. Бот-тыныгыр уран-чүл бөлүгү мыда доктаамал ажы-лап турар. Үрү болгаш (уагучу-зу К. Булатов), таңы бөлүгү

(уагучузу Ч. Бичен) чогуур ша-гында уругу ажыдап турар.

Тематиктиг кезеңдер, диспуттар-солу болгаш бектик денинде артин турар. Чоокта чаа уран чүл бөлү-мүнчү киржилгилер «Май 1» кол-хозка концерт база көргүзүп чораан.

Декабрь 4-те клуб эргелекчи Х. Долгар-оол кылган ажылынын өткөдүн чоң мурунга берген. Орта клубтун ажылынын чоң эки деп дем-делген болгаш клуб чөвүленинин чаа составын сонгаан.

Клубтун ажылында районун култура кидини (эргелекчи С. Самы), колхоз башчы чери (дарга-зы С. Тамдын-оол) уругу кичан-гей салып, анаа дуулап келгенин хуралга демделген.

О. ДЕЛГЕР-ООЛ.

Бичи чаштарын байырлалы

Чоокта чаа Уаг-Хем районун Ийи-Тал сес чыл школазынын өрөнчилери, башкылары бол-гаш ада-илер Ужугуел байыра-лына демделген эртеринер. Суб-бота кезеңинде школанын залын өрөнчилер, чалаткан ада-илер долдурулган. Кезеңи баш-кы К. Кыргыс ажыкташ, мынча дөз: «Бөгүн биз мында бистин бирги классчыларымыстың Ужугу-елди доосканын байырлап эр-теринери-биле чыгып келген-

дир биз. Бистин эргим ада-илери-вис урулганын өрөнчип алган сокуттарын, ырларын ам маңда шунукуртап дындаарын».

Ада-илерин мурунунан И. Лопсан чүве чыгуулаш, партия-ның болгаш чакыктын бичи чаш-тар дөз сөзү салышкыны онал-ап демделген. Оон бирги классчылар чыгуулашканын му-рунги билир шүлүктөрүн чыгуу-лап, бижимел ажылар күтүскө-көнөр.

В. МЫРГЫС.

Акы-дуңма социалистиг

чурттарда

СОВЕТ НОМУН МИЛЛИОН-МИЛЛИОН ӨННУКТЕРИ

Болгариянын Уаг Республика-зынга совет номун чыгып бол-ган декадады доозулган. Софияга, Варнага, Плевенге база республи-канын еске-даа хөй-хөй хоорай-ларына болгаш суурларына совет номун миллион-миллион өннуктери декаданы уаг болгаш өөршүкүгү байырал кылдыр демделген. Фабрикаларга, завод-тарга, тууларга, көдө ажыла-агыт кооперативтеринге, школа-ларга болгаш дөдө өрөдиге чө-рөдиге болгаш кижилер боттары-нык ынакшыдым совет уран-чөчөт литературанын чогаалдарын соруктуг чыгуулашкын, концерт залдарына болгаш ажык эстра-даларга совет шүлүкчүлөрүн шү-лүктөрү чыгуулашкын турган. Чурттуң найысылыгына болгаш еске-даа хоорайларына совет уран-чөчөт литератураның уаг делгелгелерин ажыктылаан тур-ган. Радио, телевидение, парала-тык эртен декаданы калбаа-биле чы-рыткан.

Совет номун Софиянын дал ортууна Орус сессияныг турар «Ленин» деп магазинге декада хунеринде чоран бис. Ният-чөчөт болгаш уругларынч чогаал номнары колдаан аны-бүрү но-мнардын 15 муң томнарынч мага-зинин көргөн бис.

Хун дургунда чөчөк Но-мну сазар-дыр силер!—деп, мага-зинин директору Панают Ба-карджиевтен айтырдымыс.

Чүгө чыгыс хун дургун-да билир совет литератураның 1500—1600 аны-бүрү но-мнар-ын сазытар-дыр бис—деп, ол харыялды.—Ынчалза-даа дека-да хунеринде сазыткан но-мнар-ның саны хөй катеп өскөн. Бистин магазинис совет но-мнар-ын сазар талазы-биле 1944 чылдын сентябрь 9-тун соода чуртка ажыттыганын баштайгы тускай магазин болгаш чүве. Мы-чаарга ам хоорайларда болгаш суурларда ындыг магазинири болгаш киоскелерин каттыштыр алырга, 700 чедип турар. Бистин чогуулу совет номагы ынак-шылы ханы даямдалып. Совет но-мун бистин Болгариядан ийги-Төрөнн чуртун тыккан. В. И. Ленинни чогаалдары, Горький-нин, Толстойн, Шолоховтун, Островскийн, Фадеевтин, Га-лина Николаеванын, Константин Симоновтун болгаш еске-даа чо-гаалчыларынч чогаал номнары ам болгаш өг-бүлө бургунда бар. Со-вет литератураның чогаалдары-нык өн-не анызыдан тура та-нишканын ындыг кижик Болгарияда чөк.

1962 чылга чедир улусту эр-ген-чаргыганын чыгууларынын дур-гуулаа Болгарияга орус болгаш совет авторларынч 6.500 номна-рын нияти тиражы 50 миллион кылдыр паралап үндүргөн. Чүгө бо чылдык төс айларынч дургун-да билир 15 муң совет номнар-нын нияти тиражы 3 миллион кылдыр паралап үндүргөн.

Бодунун амдыралчы ханы шыныгынын күжү-биле совет номнар шынныг чорук болгаш хостуг эрге-шөдө дөзө демиселге болгаш улусту оон чыдарда со-рук кирип келген, а бөгүн ол номнар оларын чаа, аас-кежиктиг амдыралдык түгүрдө күш-ажыкчы уаг ажы-хөрежеске кийгирип турар деп, П. Бакар-джиев түнелинде чыгуулашкан.

С.ОФИЯ.

КЛАРА ОРЛОВА, СЭТА-НЫН КӨРР. ПОЛЬША: АЯН-ЧОРУКЧУ ЧОГААЛЧЫ

Познань, Аркадий Фидлерге Чагаа чогуур ээинге четкен ту-рар төлөдө, чагаа даштында ы-ндыг адрес үрөдө четир болуп турар. Польша аян-чорукчу чо-гаалчынын номнарын кым били-бейсиз? Фидлерин чүгө Польшада билир болгаш мында анаа ынак эвес, харын оон чогаалдары ө-өөчөкчүлүкү база таныш. Чогаалчынын аны-бүрү 17 но-мнар кижик ам-даа басып көрбөн чөдөр аян-чоруктарын дугайында кайгамчыктыг чүдүлөр-биле долдунган.

Польшаның «Искра» деп ном үндүрчери Аркадий Фидлерин «Индийлер, бизоннар, шуруштар» деп аттыг чаа номун эң чөккү үрөдө паралап үндүрөр. Ол дөзгө Канадага аян-чоруктар дугайында авторунч сактыгынырдыр.

Ам чогаалчы далайлап болгаш океаннап ээлчегил, сан талаа-биле он ушкү аян-чорукка белет-кенип турар. Бо удаада ол Британ Гвианазынчө чорутар. Делегян-нин ийги дайынынч чыгууларында Фидлер ол чуртка база чоран. Ынчалзажок, оон өстөри-биле алырга, ыччан чурттуң иштинче ханылап кирер, ол чөриң ийди айматары-биле чөккү танырар арзагы чөк болган.

ВАРШАВА.
Винтор КУЗНЕЦОВ.
СЭТА-НЫН КӨРР.
РУМЫНИЯ: ЧЕДИ ЧҮС ШИИЛЕР

Байгамчыктыг румын дра-матур И. Л. Караджалениң «Читкен чагаа» деп шоодугу көчө-дизил Бухарестиниң Национал театрынын сценазынга чеди чүс удаа көргүскөн—деп, Аджер-пресс агентилеи дындаган.

Оон баштайгы көргүзүү 1884 чылда болган дээр. Ол үрөдө аны-бүрү, Румыниянык чыгууларында чедир ол шиниң Национал театр-га 300 катеп көргүскөн болса, чурттуң хосталгының соода чөдөр чыл чөдө үрөдө дургун-да оуну 400 катеп ол театр көргүскөн.

«Читкен чагаа» деп шин даш-тын чурттарда база улуг чө-дизилениң үнүп турар. Дайын соодагы чыгуулар ол комедия Москваның, Парижтин, Берлин-ниң, Венаның, Хельсинкиниң, Праганын, Римниң, Варшаванын, Будапештинин болгаш делегян-ни еске-даа улуг-улуг хоорайлары-

ГДР: ЧАҢЧЫЛДЫН ҮРГҮЛЧҮЛӨЛӨИ

Берлинде немец күрөне опера-зынч залына улустун нияти ирмынч академиянынч байыр-агыт ажыдыкынын болган. Мы-чангаш 1781 чылда-ла тургустун-ган, немец ыр чогаалдыгына чыгууа ролду ойнаа академия-нынч чачылы үрүлчүлөттинген.

Бот-тыныгыр уран чүдүлүм коллективтеринде, а ол ышкы профессионалдарынч аразында эң-не салым-чалааның 200 ыраа-жылары академияда шилип а-ган.

Колдуунда-ла Бахтын болгаш Гендельдин чогаалдыгы-биле, а ол ышкы амгы үениң компо-зиторларынын чогаалдары-биле ажыдаар чачыл болган кол ния-ти ирмынч академияга тургузарын төлөвезин.

БЕРЛИН.

Е. БАШМАЧИНОВ. СЭТА-НЫН КӨРР. ВЕНГРИЯ: ВЕНГР МАРКАЛАР

Чурулга жаркаларынын венг-р мастерлериниң мөңгөжитпейн барганы ындыг болушкуну Венгриянын төөгүндөн адаары берге. Ол маркалар чүгө ма-дырдыг эртен үени илередип турар эвес деп бодалымын база чы-гуулашкан. Музыканы аттыг шаан-да тымыскан Золтан Надиниң чө-дөр кылган каас угулаагы сит-лигери, чижек кылдыр алырга, венг улустуң хөвөнгө тураскал-тыганын хөй анык маркалар болуп алдараган. Ол тема чурткундан хөй чыгууларды чүткүзүлгү ажы-да негөөн. Оон чурттары кыл-дыганынч бектик мергежил-биле, тодарай болгаш шүгүмари-нын идиик чогу-биле оналанып турар.

Маркаларынч еске бир чур-кучу—Михай Фьле ажыларын-ның каас-хөзө болгаш оона на-рын бөдүжү-биле оналанып ту-рар. Оон ынакшыдыг темасы—чечектер, чимистер, ыттар, курт-кымсыкактар. Ева Зомбори бугу делегейге сурагыл жокаала-рын чуруп көргүскөн хөй сан-гыр маркаларын тургускан. Чу-рукчу Ева Габор-биле киди Ева Зомбори «Тоолдар» деп бир өрү маркаларын кылган үндүргөн.

«Икардан космос ракетаныңа чедир» деп өрү маркаларын венг-р чурткучулар Золтан Кекеши биле Янош Жигмонд тургусканар. Баштайгы төс космонавтарын портреттерин тургускан Ференц Гал бодунун маркаларын космос темасынга тураскалган.

Маркаларынч арга-мергежилдиг венг-р мастерлери Дьердь Кон-чениң, Йозеф Вертелиң, Адам Пилгелениң болгаш еске-даа хөй-хөй чурткучуларынч аттары Венгрияда болгаш даштыкыда эки билингилер.

БУДАПЕШТ
Митрофан ПОПОВ,
СЭТА-НЫН КӨРР.

БИР ЧИЖЭЭ — ТЕРЕ-ХӨЛДЕ БО-ДУР

Бистин чуртувуста суур бүрүзү культура-чырыдымыкын албан чө-рөдиге, школаларыг болгаш меди-на сабырларыг. Моон чижээн ыра-кы Тере-Хөлдө билир көрүп болур.

Колхозтун төвүндө культура ба-жыны, кино, библиотека ажыдап турар. Дун-хүндө улаштыр ажы-лаар аялы-сатта колхозчуларынч 45 уругларын кижизидип турар, а кы-зыл булуңнар бригада сазында.

Кунгуртунда бүгү-ниити ортук өрөдигелиг сес чыл школазында 240 уругларын хаара туткан, олар-нын иштинде 100 уругу курун-ниң дозу хандыргызында өрөдип турар. Хөй-ниитиниң, ынакшы ада-ниинч идеяи-биле киржилгезинге дайнышсаан, школаның коллектив-нө өрөдиге чыгына белеткелди му-рунку чыдардан дээр, чогуур өйү-ндө организастаан.

Чаа өрөдиге чыгысчө кирер му-рунда башкылар коллективиниң ния-ти хуралыга, СЭКП Төп Комитеди-нин июль Пленумунун шиттирип таныштысаан, эртен өрөдиге чы-лында турган четпестери катал-тавас, школага өрөдиге-кижи-диге ажылы амгы негеделиг де-нелинге белдир айтыргы чыгуу-лашкан. Школада дружина болгаш класс даргаларынч чөвүлдерин, аялы-сатта комитетин организастаан чо-рук, өрөдиге-кижи-диге ажылы ылаң экижидеринге идирилг болган. Бо талаа-биле пионер, комсомол болгаш профсоюз организастылары боттуг хөмөгөлөрүн чорудуп турар.

Бот-тыныгыр уран чүл бөлүгү ажыдап, школада нияти болгаш класстар азы-биле хана солунарын үнүп турар. Кижизидиле дугайында лекцияларын коллективке болгаш ада-ниинч ортузунга чыгыс эвес удаа организастаан. Чуруму болгаш өрөдигени ылаң экижидеринге ол бүгү база еске-даа хөмөгөлөр ажы-чы болуп турар.

Школада хөй-ниити ажылыга идеяи-биле, билин, арга-дуржу-газын бөдиринге чүткүлдүг баш-кылар бол. Чижээ, профком дарга-зы С. Комбу, комсомол организасты-нын секретары М. Минчимаа, бир-ги класс башкысы Е. Даваа, анык башкылар К. Барымаа, С. Чечек болгаш оон-даа еске.

Бистин школамыска өрөдиге чыгында бир-ле дугаар кезеңи класстар ажыдап эргелген база өр-үндүрчү. Ол 5, 8, 9, 10 класстарда сууртун чоңундан 32 кижик хаара ту-тунган.

Моон-биле кады бистин ажылы-выста четпестери база айтыр хө-ре. Өрөдигениң бирги улдуунун түнелинде 40 уруг багай демдекти болгаш чорук башкылар коллективин дыка дүвүрөткөн. Моңу чайдыр-гыт школанын, ада-ниинч болгаш хөй-ниитиниң талазында боттуг хөмөгөлөрүн чорудуп, өрөдиге-кижи-диге ажылы экижидеринге чүгүлө кичангейин салып турар.

М. САИН-ООЛ,
школа директору.

ЧУРУНТА: аялы-саттың кижизидиптиң Идам Чечек.
Фото С. Феостистовтуу.

Малчынарнын шалыңыга дээп болбас

мал төлү чедир албаан дээр чылда-ганы-биле 5410 рубльди чедир тө-лөвөн. Оон алында, Ак-Турут ферма-зынч саанчыларынын 1963 чылдын майда бугу сагган суудунч 42 хуузу механизастаан арга-биле, а 58 хуу-зу хөй-биле саггыган турбже, ол айда саанчыларынч төлөвирин ме-ханизастаан сүт саалдызынч өрөк-чөвүнүнч хөмөгө-биле санааш, тө-лөвирин чедир бербөөн болган.

1962—1963 чылдарынч он чеди айларында совхозтун мал ажылыга турган 760 малчынарнын иштинде 537 кижикө начет (чедир энтитир) төлөгенин оонаган турган. Ындыг шын эвес төлөгенин нияти тууң 30.000 рубль ажык болган. Оон иштинде 17.000 ажык рубльди совхозтун удуруткучулары малчы-нарнын ажык төлөвирлеринден алба-да-биле тууду төлөттирип алган.

Совхозтун дирекциязынч талааны-дан малчынарга дүрүм чокаа акша төлөгөзү оонары 1963 чылда ылаң көвүлөп, чүгө беш айлар иштинде ындыг төлөвирин тууң 14800 рубль чөткөн. Ол-ла беш айларда совхозтун Армыкан фермазынч малчынарнын сагган акша төлөгөзү малчынар-нын беш айлар дургуунада бугу ажыдап алган акша төлөвириниң 58,7 хуузу чедип турган. Совхоз-тун директору эш Стихарев, кол зоо-техник эш Тур олар калдыг-даа тус-налда, тодарайлашкын чокаа, тус-кай дужаал-даа бижилгел, мал өлгө-нениң актыларына чүгө резолю-ция-биле «төлөдир» деп бижиттерге ол богу бөрү турган. Оон туржук өлгөн малдар дугайында актыларга директорун бижитилгезин резолюция-ларында тодарай буруулап дөз кижилерин-даа айтыптай, бугун фер-маларын, бригадаларынч бугу ажыдакчыларына акша төлөгөзү-нени калбаа-биле, массалыг хөвир-биле оонап турган фактылар бар.

Аданың өөрүшкүзү

Танды районунч Кызыл-Арыг суурунда изданышылы ношкак уруглар өрөдир школа-интернаты тургускан. Бо өрөдиге чыгында 92 өрөдиринчөр хаара туттунган. Олар ында өрөдиринчаан, эмнедип турарлар. Уругларынч өрөдир, чурттан, даштыгарына бугу-не таарымчалыг байдал ында тургустунган. Өрөдиринчөрүнч шолозы, чурттар чөри ары болгаш силги. Ам удавас олар база бир чаа шоланын белекке алырлар.

Бот-тыныгыр чоокта чаа ол шолола өрөдиринчөр уругумга ук-урамып чораш нардум. Уруум ында өрөдир, эмнедип, канчуг эки чурттан турары дыка-ла өрөдирчү-дүр.

Бистин уругларымыстың кан-кадым, омак-хөглүг чуртталгасы дөзө партианың, чазантың хун бурду ада сагыш салышымынга өөрүп четтирдим.

Кыргыс ЯНМАА.

Өлгөн мал дөзө малчынарга тө-лөгө оларын салбырлар эргелекчи-лерин-биле билир чыгуулашкын турганы болгаш Армыкан салбырынч эргелекчи эш Свюртукке, оон боду билбейн турда-ла, барымдаа чөк чөргө 2 инекти төлөдир деп оона-ганын ол чыгуулашкан. Инек үзүккө-ниңден өлгөн инекти билир малчыга төлөдир деп турган. Бо айты-рынын коллективин-биле шиттирип-левес, чүгө директор чааскан шиттирилеп турган деп, Иштин-Хем салбырынч эргелекчи эш Амбаржы чыгуулашкан. Мал чөмөнчү айтырын бергедеп турда, совхоз төвүндө кезек кижилер эки шынардыгынын үлө-жиң төчөгөзүн ашаа эртеринч болбас деп, Ак-Турут салбырынч эргелекчи эш Очур-оол саалдыган.

Культураның одаа болбайн турар клубтар

УЛУГ-ХЕМ. Кызыл-Дар суурда көдө клуб районунч уаг клубтары-нын бирөөн. Бо делгем клубту чөп ажылаулашты турары хомудунган. Клубка чүгө кино көргүзгөнін өй-лөшкөн. Оон эргелекчи С. Таржай культура-массалыг ажылар чорут-пайн турар. Клубтун ишти хиралг болгаш ханаларынын малгажы хоор-тун, каргалыгы берген. Хосту шактарда ойнап, хөдөгөнін ойнаар хөрежеселдер чөк. Клуб мындыг бай-далга туруп болбас. Ынчангаш клуб-тун ажылы экижидер өй келген.

Ш. ДЕВЕН.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. Бо районунч «Искра» колхозунда улуг клуб бар. Оон иштин дерилене багай эвес. Эртен чылдарда бо клубка хөгжүм хөрежеселдер, стол кырынын ойнаары, билдирер дөзө оон-даа еске чүдүлөр турган.

Амгы үрөдө мында байдал канчуг өс-көрилген. Клубтун ойнар хөрежесел-дери чөк болгаш билдирер чүгө стоу артыкан. Уран чүл бөлүгү чога концерт көргүспөздөн бөрү элөп үе артык. Мында кино көргү-түлгезини шымары кууду. Кино көөр аржаж.

Клубтун эргелекчиси Чылаң-оол бо четпестери эдери-биле кандыг-даа ажык чорутпап болгаш парторга-низациянын моон-биле эңтежип ту-рары эддептиг.

Б. МОНГУШ.

Совхозта малчынарнын ажыдап алган ажык төлөвириниң санжалыгы-нын шын эвес кылпн турган. Акша төлөвириниң талаа-биле бар турар сазыларынч каржыны-биле хажы-лып, 1963 чылдын апрель—май ай-ларында совхозтун Армыкан, Ак-Ту-рут салбырларынч саанчыларынга база малчынарныга 313 рубль ажык төлөвирин чедир санап бөр-бөзүн илерээ. Ол ламаан чөк, 1962 чылдын ноябрь—декабрь айларнда молдулга кадарын турган М. Акы-оол, М. Дөтпө оларынч ажык төлө-вирин молдуурларын немедде төлө-вирбөөн дээр чылдаганы-биле төлө-везин, Кышкы үрө молдуурларынч немедде дөзө чо болганы кадарынч-лардан улуг хамарышпас чүве тө-лөдө, оларынч айда ажык төлө-вириниң 66 хуузу санал бөрү жүр-үдү турган. Фермаларда, бригадалар-да малчынарнын саны турза чо-гуур хөмөзүлөндөн көвүдөн турга-нында оларынч ажык төлөвирин эвөөчөк, күш-ажыдын буруулу-гүгү куудулап турган. Чижээ, 1963 чылдын майда саар инек колдовынч бир ажыдакчынын айда ажык тө-лөвирин ортумак-биле доктааткан та-рифтин чүгө 51 хуузу болуп тур-ган. Ол ышкы № 1 фермазынч мал-чынарныга 1962 чылда дүз болгаш

Өлгөн малдар дугайында малчы-нарга барымдаа чөк чөргө акша тө-лөттирип турган дугайында хына-ланынч түнелин Чөөн-Хемчик бугу-дүлгө эргелекчи тускай эртемни-леринч техниктиг чөвүлө хуралы-нга ук совхозтун албан дуулаагыт кижилеринч киржилгезин-биле чыгуу-лашкын көргөн. Ол хуралга совхозтун директору болгаш тускай эртемни-лери шын эвес чөргө төлөдир оонап турганын шынныг чүлө кылдыр ба-дыктаарын оралдаштып турганар. Ынчалза-даа оларынч тайылырлар-ында бадыктымыр чүве чөк бо-лган. Комиссиянын хыналазынч

М. БАВУУ,
Чөөн-Хемчик бугурулгө эргелекчи ажыдакчымы.

Өл-ла районунч Ак-Турута клуб-тун кышка белеткен багай. Оон ишти хиралг болгаш чыгай, малга-жы эргилээр, каргалып дүжүп ту-рар аптарган. Клубтун иштин дери-лене, сонга пестери база көргүзүп көзөгөзүн о чыа ашканында, ору-гудай берилген. Клубта ойнаар хө-режеселдер чөк.

Клуб эргелекчиси Найдан Сундуй 1962 чылда суурунч аныктарында клубка баян сазары-биле акша чы-ган. Ону бугу аныктар, күзөдиги-нине делгезкен. Ол чыгынган акша исе чөк чиккен. Кайнар чары-дамын ам-даа билдинмес. Уран чүл бөлүгүнчү киржилгелери колхоз, совхозтарга эртенки концерт көргү-зүп турган, баян сазып алыр жүр-гө таварышкан. Бо чиккен акшаны ак-тар чорутпайын турар.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЭП ТҮР

МАРП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МОНЦАМЭ агентстволон дамжып турары-биле алырга, Моолдун Араттын Революстуг партиясынын ТК-нын пленуму чоокта чаа болуп эрткен.

Бот-бодуну Экономикаг дугайында Чөвүленин кезигунери чурттары коммунист болгаш ажыктын партиаларынын ТК-ларынын бири секретарларынын база чакат баштыдарынын июль Чөвүл хуралынын (1963 чылда) түнөөдөрүн дугайында МАРП ТК-нын бири секретары, Министрлер Чөвүленин даргазы Ю. Педенбалын илеткелди, республикада капитал дугунун байдалы болгаш ону эскидер хемчеглер дугайында МАРП ТК-нын Политбюрозунун кезигуну болгаш ийги секретары Л. Пендин дугайында айтырыгы пленум көргөн. Л. Пендин ТК-нын Политбюрозунун болгаш кезигунеринин составындан үндүрү, МАРП ТК-нын ийги секретарынын албан-дугааындан дүжүр деп шийтириги пленум хүлээп алган.

МАРП ТК-нын Политбюрозунун кезигуну болгаш секретарына С. Лувсанмы соңган. МАРП ТК-нын Политбюрозунун кезигуну Н. Жагааралды МАРП ТК-нын секретарына соңган.

АЛБАНДАН ДҮШКЕН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиейтед Пресс агентстволон дымнадып турары-биле алырга, Доминикан Республиканын башкарыкты эрге-чагырганынын баштыны Эмилио де Лос Сантос албандан дүшкөн. Эрге-чагырганын оон еске ийи кезигунери —

Рамон Таппа биле Мадураль Таварес олар де Лос Сантосун хенертен бай-дугааындан дүшкөн-биле болдунган кризисте чугаалажып көөрү-биле чуртун дээди шериг удуруткучулары-биле чөвүлөжилгени кылганар.

Дж. Кеннедин дугайында кажыыдал АКШ-та доозулган

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Джон Кеннедин дугайында 30 хүнүн кажыыдалы доозулган.

Линкольнни тураскаалык баарында болгаш кажыыдалым доозулган мун-мун кижилер чыгып келген. Кеннедин хөрүнгө хып турган мөңгө оттуг фактеди ол тураскалда чедирип келген. Хей-хей кижилер боттарынын ап чоран дээрларын ол факелге кысыпкан. Каш минута болганда бүгү шөл чырып берген.

Президент Л. Джонсон доңу сөз-биле Джон Кеннединни тураскаалым сактып, доозулан.

Нью-Йорк, Лос-Анжелос, Сан-Франциско болгаш еске-даа чамдык хоорайларга кажыыдалым доозулаары база болгулаан.

Мурнуу Вьетнамда дерзии үлгедиглерге белеткел

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамын улусчу армиясынын дээди командь-лалынын харылаа төлө чери Вьетнамга хайгаарал болгаш контрол талазы-биле делегей комиссиязынга чагаа чоруткан. Сайгонда америк шериг командь-лалын болгаш чаа мурнуу-вьетнам эрге-чагыргаларын Мехонг хеминг районунга, шалдыгы Таи-Ан болгаш Шолон мөжүлүгө калбак халдашыктыга иденкейлик белеткелдери ам чөрүдү турарыне комиссияны күчөткөйүн ол чагаада утандырып турар.

Вьетнам информас агентстволон дымнадып турары дугаар алырга, удуранышыктын ол чагаада чугаалап турары болза, ол ийи мөжүлү «оошургадырмын» план-дугааында чалчалары Иго Динь Дьемни улусчу удуру Вьетнамга кен-ирегесчи дайыны күштедирери орадажып турар дээрин бо бү-

гү көргүзүп турар-дыр.

Таи-Ан биле Шолон мөжүлү «оошургадырмын» планы ол мөжүлү чартык миллион чурт-тактарынын амы-тынныга, э-к-к-региниң болгаш демократтыг хосталгаларына чүгө шыгыны кыжын турар эвес, харын база Вьетнам талазы-биле 1954 чылдын Женева дүжүлгаларынын кол чүүлдерин каржызы-биле үрөп турар деп, төлө чери айтып турар.

«Оошургадырмын» ол планындан айтылган, Мурнуу Вьетнамга «ашталга талазы-биле» бүгү хемчеглерни соккадыры болгаш чачыртканын калдык-ла дымнып албалал дээрлерин ууткаары АКШ-ка болгаш оон чалчаларыга хайгаарал болгаш контрол талазы-биле делегей комиссиязы даалганы берин деп, төлө чери иетеп турар.

Кипрде байдал

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Сөөлүгү ху-нерде Кипрде байдал шыгыны чыгын-денген. Дүжүлгүлүг чоруктун тур-густунуп келгенини чыдаагымын — ортулуктун грек, турк ийи кол на-ционал обштиналарынын арасында харылаанын баксыраанында болган. Гректер биле турктерин арасында чөпөктерин үскүлөжилгени болган, оон түнөөдө каш-каш кижилер элүрткен болгаш балыглаттырган.

Байдалдын чидилгени-биле холбоштыр республиканын президенти Макариос биле орадакчы президенти Кучук чоңа угулду үндүрүп, кипрчилерни кыйгырганнар.

Эрткен чылдыындан хөй

«Х Улуг хурал» кедээ ажыл-агый артелинин колхозчулары 1963 чылда 1000 рубль арай четпес чагы-далгаларыг турган болза, а 1964 чылдын кылдыр 2000 рубль эртек-ти чагылгаларын кылган.

Колхозчулар чаа чылдан эгелеп 180 «Шынны», «Тувинская правда» — 30-ни, «Ленинчи орук» со-луну — 50-ни, «Тыванын аныякта-рын» — 60-ни, төп солуннары 70

көзөкти, журналдарын — 55-ти ап турар ашарлар.

Колхозчулар Х. Конгар, К. Тор-дукпан, хөй уругтарлар ие С. Мт-палчык, Б. Багыт-оол болгаш оон-да өскелер «Шын», «Тувинская правда», «Тыванын аныяктары», «Ленинчи орук», «Комсомольская правда», «Правда» солуннары, «Крестьянка» деп журналды кижилер бүтүрү чагылганнар.

М. СЕДИН.

Үрезин тарааны төтчеглеп турар

Бо чылын Чөөн-Хемчик районун девискээригге дүжүт хирелги болган. Оон ужурунда келир чылдын тары-газынга белеткеп турган үрезини камнаары эргежок чутула. Илгит-трүбже, районун чамдык ажыл-агыйлары ол чутула херекти кич-чөөнгө алабайн турар. Үрезинге кам чок чоруктун чижээне дара-сында фактыларын кирип болур. Ленин аттыг колхозтун Сесегеле, «Тыва» совхозтун Чаш-Теректе, Те-ве-Хаада, СЭКП XXII съездин аттыг колхозтун Чыгыс-Халында үрезинге белеткен хөй тараамы ча-лгыл черлерде хар-биле холушуп-шаан, алаа ийи чыдырда-ла ажыл-агыйларын удуруткучулары болгаш ол талазы-биле харысалгалыг агро-ном эштер Саидак, Поминон, Сотпа кандык-лаа кемчир алабайн турарлар. Айтык черлерде тарааларын кы-рында чагган харын шала-була эш-кеш, оон чыткан орундан өскөр чалыкташ-ла, ирил баксыраанын доп-доран үндүр ширеип келгенин-ден хөй тараа хоралан.

«Тыва» совхоз кургак тарааны малга чижер чокка уруп берип кел-ген. Ленин аттыг колхоз иезиш үре-зин тарааны лавап фермалык хе-римини иштиче уруп турар. Оон-биле калы чамдык удуруткуч эштер хөйүн тараанын болууну хууда хө-регини шыкшан турарында ажал-лап, төтчеглеп турган таварыгалар база илерен. Чижээ, ол-ла Ленин ат-

тыг колхозтун даргазы С. Көмбү Са-налей-оола 1 тонна кызыл-тасты, 200 кг чинге-тарааны, «Сельхозтех-ника» Чалаана салбырында электрик В. Рыновка 300 кг кызыл-тасты саткан. Чамдык кижилерини талазында ийитини тараанын оор-лай бээр чүүлдер база турган, «Искра» колхозка шан эргекекчи тур-ган М. Балган 1032 кг тарааны ма-га зон гаалпаш баарга, ол-ла арте-лин кезигунери эштер Седен, Эне-лей, Борбак олар бүдү үлөшкөш шыгаш алган турар, илетке ор-ганы илереткеш, оорлап алган тара-зын дедир дулааткан болган.

Районун ажил-агыйларында үре-зин арылаашкыны база чогутур не-гелдизинге четпейн турар. «Октябрь 30 чыл», Ленин аттыг, СЭКП XXII съездин аттыг колхозтарынын үре-зинге белеткеп алган бис деп турар тараалары ам-даа бөктүг хемчег чы-дар. СЭКП XXII съездин аттыг колхозта суланын, чинге-тараанын, «Октябрь 30 чылдык», «Чыраа-Бажы» совхозта чочак-тараанын үре-зини чөк.

Үрезинге белеткен тарааны бич-ки-даа хоратпайн камгалаар бол-гаш тарааны булар, оорлап чорук-тар-биле демиселди кижилер бүтүрү күштедирер ужураут.

Сайгонда чаа чалчалар кымга бараан болуп турарыыл

Ол хүн Мурнуу Вьетнамын на-Исыдалы Сайгонга амырлар анаа-дагызын шыкш чурум-биле эртин тур-ар кылдыр сагындырып турган. Көзөдөйгөн шыкш, дүште, шыда-жыр аржакко ийитин эгелээри-биле, үш шакта албан черлери халдыган, маашинер боттарынын ажылын соккаткан, улуг хоорайны кудум-чудары зонирин.

Сайгондун экиригер берген тур-ган кудумчуларын шериг маши-налары көстүп келгиле болгаш ав-томаттарын база артиллериянын корум-турум чок боолашкыны дымнады берген. Полиейжилерини тургускан мөндөктөрүн буза шап-кан, парашютчуларын болгаш да-лай чадап шеригини отрадтары ча-зак башканын, почтаны, теле-графты, радиостанцияны, солунар редакциялары эжелеп ап турганын кайгаан чурттакчылар көрүп тур-ган.

Элекчилерге байдал нарын бол-гаш берге апарган турган. АКШ-тын камгалал министр Макнамара биле штабтарынын каттышкан комитетини начальниг генерал Тейлер Мурнуу Вьетнамга далаш-биле чораш бар-ганнар. Олар мындыг түнөөдө кыл-ганнар: Иго Динь Дьемни солур хе-рек. Диктаторга экономикти дуа-ламчынын чамдык негизин тысыр-кы соккаткан. Мурнуу Вьетнамга шалдыгы америя чалча генерал Зи-онг Ван Миньни долдунгар каттыш-каны белеткеп эгелзөн. АКШ-тын разведкасы сүлөөчилерини базым буруун утлап башкарып база кон-трольдап турган.

Бүгү-ле чүүлдерин мак бодамча-лык кылган турган. Баш удур кар-дүмөөр болушкунар болу бөөр та-варылыгы барымдалаан, америк чедир флоттун корабльдерин эриг-де чедир ийи хонук бурунагар Мурнуу Вьетнамын эриктинери чедип келген турган. АКШ-тын Таи-ландыда, Мурнуу Кореиде, Япония-да болгаш Голлуудта турар шериг-агаар күштерин дайычы белеп бай-далга тургускан турган. Президен-тин чурт черин болгаш цаак ала-кай шериглерини фронтже чоруда-ры ол хүннерде Пентагон Иго Динь Дьемден негеп турган. Диктатор бо-дуну эзелери-биле дугурул алтар бөөр мен деп кордаш. Идегедиг ор-радтары наймысалдан үндүрүп чо-руткан. Мычалаа-даа хамык чүвө-рин хөжү эрткен. Болууну үезинде Иго Динь Дьемни эрге-чагыргага өлүрткан күштер анаа удур боттары-нын шийткел доктаанын база үндүр-ген.

Америк монополияларын албадал дээзи «ажыл-чорудугааыны» программаны чарлап үндүрери-биле эгелзөн. Улус чоңа хөй-ле хоозун аазашкыны берген, чаа чалча-лар хамыктын мурунда национал хосталгалыг шимчөөшкенин базары боттарынын сорулгазы кылдыр сал-ганны меделзөөнөр. Америк башка-рыкчы бүдүктер шериг эрге-чагыр-газын төлө-лекчилерини шийт-кири талеттин-биле үлөп көргөн.

Каш шак болганда чөпөктер күш-терини командь-лалы Иго Динь Дьем-ни дүжүргөн болгаш эрге-чагырга-нын болууну холуга алган дээрин радио чарлаан. Диктатор болгаш оон дүмдэм Иго Динь Нью — чакыт полициянын начальниги боттарынын амы-тынныга четини «тени да-раазында эртен билдинер апарган. Мычалаа-даа оларны тудуп хоруг-даан офицерлер өлүргөн бөөр деп, алзон хөй америк корреспонденттер бадыткап турар.

Сес чылдын мурунда эрге-ча-гыргага америк өмзөкчилерини өлүртканы диктатор Иго Динь Дьем шак ычкар алдар чокка уутка-тыгган. Америк өмзөкчилерини чалчашканын дүшкөн Вашингтонга дүвүрзенин болдуруван. Иччанган ону ийи кайгаар чүвө эвес-тир. Эргилден манаш турганнар. АКШ-тын дайынчырак бүдүктери Иго Динь Дьемге кордал салырып шалда-ла соккатканы делегейин хөй-ини-ти-ленин чажыт эвес болуп турган. Ак бажыга болган паралак конферен-цияны чыгалан хөй санын жур-налистер болза, Мурнуу Вьетнамга болушкунарга АКШ-тын хамаа-

америк монополияларын албадал дээзи «ажыл-чорудугааыны» программаны чарлап үндүрери-биле эгелзөн. Улус чоңа хөй-ле хоозун аазашкыны берген, чаа чалча-лар хамыктын мурунда национал хосталгалыг шимчөөшкенин базары боттарынын сорулгазы кылдыр сал-ганны меделзөөнөр. Америк башка-рыкчы бүдүктер шериг эрге-чагыр-газын төлө-лекчилерини шийт-кири талеттин-биле үлөп көргөн.

Дайын тилеге-биле доозулган, иччанган Мурнуу Вьетнам Мурнуу-Чөөн Азияда чөлөнгини болуп, бич-ки камгалаттыгына бажым ийеге ам беин бар болуп турар деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижзөн. Сайгонда идегедиг кижилер бар, иччанган партизаннар чыдаа шап-тыртып турар деп, «Вашингтон пост» солун чүчүлгөн. Ассошиейтед Пресс агентстволон Вашингтондан лынатканы-биле алырга, Мурнуу Вьетнамга «коммунист партизан-нарга» удур дайынга ашып үнер деп америк чакаткы аазашкыны АКШ-тын чаа президентини бадыт-каан.

Баттышкан Штаттардан улам «эуи турар шериг-экономиктиг дуа-ламчыны албашан, мурнуу-вьетнам башкарыкчылар, Сайгондун радио-ну чурттуу чугаалааны биле алырга, «коммунисттин айымы бар турда, тымыда байдалды чогулдулар, улус чоңу сыйры каттыштырар» дээш бүгү-ле хемчеглерин ам ап турар-дыр. Эзулуг патриоттарга удур үн-гү-дүгү чүүлдерин таралым эгелзөн. Чаа эрге-чагыргага ол патриоттар-ны Иго Динь Дьемни үезиндеги шыкш база-ла мыдыг калды-дошкучу-биле иштеп сүрүп турар деп чүвө билдинер. Шериг эрге-чагырга-гыногидьемчи дерзин үлгедиглерге удураны үнген замалары болу-ну талыкчы халдыгы алырын орадажып турар.

ШЫДЫРАА

Чемпионнун алдын медалы дээш

ССРЭ-нин 1963 чылда хөй-шымды-раа талазы-биле чемпионунун алдын медалы дээш маргылда Ленинград хоорайга үргүлчүл келген. 17-ги салгы декабрь 22-де болган. Анаа ол маргылдаанын үш ажен киржикчи-лери дайыншкан, ийин — оонун сонгарлаткан.

Ам 18-ки болгаш сөөлүгү 19-ку салгылар артык. 17-ги салгынын түнөөдө мурунда үш кижилер чоруп турар: Колюмов — 11 салгы болгаш бир сонгарлатканын салдыгы, Спасский — 11, Штейн — 10,5 салгы болгаш бир сонгарлатканын салдыгы удул алып аргалыг.

18-ки салгы декабрь 23-те болган. Бо салгынын түнөөдө үлөргө, чүртүп алдын медалын бо узаада кым эдилзери билдине бээр апар.

Маргылдаа таблицада амзымында гросмейстерлер Колюмов — 11,5 салгы болгаш бир сонгарлатканын салдыгы, Спасский — 11,5 салгы олар чоруп турар. Гросмейстер Штейн биле Бронштейн олардан узул-ла чыдып калбаан — 11-11 салгылар болгаш бир-бир сонгарлат-канын салдыгылар.

Сөөлүгү 19-ку салгы бүгү чүвөш шийтпирээр ужурут болу берген.

Салбырга маргылдаа

«Чыраа-Бажы» совхозтун Чырга-кы салбырынын кедээ клубунга 12 дээр шымдыраачыларын маргылдаа болган. Анаа бирги чери Чырга-кы сес чыл шкөөлөкчү директору К. Шыдыраа, ийги чери Л. Шаг-ур-оол биле М. Буян олар үлөшкөн-нөр. Ол маргылдаага кескү черлерин

ап шыдаваан болза-да, шымдыраачы-лар Лен-оол, Хевек-оол олар чараш, тывынгыр кыштери биле көрүктүлери-ни сонугуларын чаалап алганнар. Чагыс дымштары хүлө болган ол маргылдаанын түнөөдө үлөргө кезеже мында калдыкыла шкөөлөкчү өрөөнчүлдерини солун кон-кертти база болган.

Португали даралаанын азадан турар Анголаның чо-ну, амын бистин хүнериасте, хөй-хөй он чылдар мур-унда турганы шыкш, иччан чурттал турар. Колони-зиторлар моон бүгү-ле чүүлдерин — сызылы, чигир ай-маан, хөвсин, тоорукту үлөүр сөөртүп ап турарлар. Үлөзүн чурттакчы чоңу эрге-медел чок. Тараачынар эрги хөвээр-ле ашган-чудан, багай бажындарда чуртган турарлар.

Ассошиейтед Пресс агентстволон тарадып чоруткан бо чуртуула — Анголаның сонгу чүгүлде Негаре суур-нуң чурттакчылары.

ГАНТЕЛДЕРИГ ГИМНАСТИКА

Гантелдер дээрте ийи уштары-да борбак шарлардыг туза хө-вирлиг узуу демирлер болур. Оларын деңизин 500 граммдан 10 килограмм чедип турар.

Гантелдериг мергежилдер кы-лып эгелзөөрүн мурунга баштай бир айлан ады ай чедир үе-иштинде анаа гимнастика мер-гежилдерин кыллары чутула. Олар-га чачыкканын сөөлүгү ган-телдериг гимнастикаже шилчөөш, мындыг мергежилдер оожум темп-биле күтсөдир.

Гантелдериг гимнастик кижилерини баштай биле алыр, дүшка кирерин, эштерин сүмелеп турар. Ол хемчеглерин күтсөдирге мергежилдер кижиле улам-на улуг ажыл-дугалыг бо-лур.

Гантелдериг мергежилдер кы-лып эгелзөөрүн мурунга баштай бир айлан ады ай чедир үе-иштинде анаа гимнастика мер-гежилдерин кыллары чутула. Олар-га чачыкканын сөөлүгү ган-телдериг гимнастикаже шилчөөш, мындыг мергежилдер оожум темп-биле күтсөдир.

Гантелдериг мергежилдерини эргени гимнастикалар-биле ка-ды чорудуп база болур. Ол тавар-ылында эргени гимнастикага хамаарышкан бүгү абнышкыч-нарын куусөдир херек.

Гантелдериг гимнастик кижилерини баштай биле алыр, дүшка кирерин, эштерин сүмелеп турар. Ол хемчеглерин күтсөдирге мергежилдер кижиле улам-на улуг ажыл-дугалыг бо-лур.

Бөгүн республикага болгаш Кы-зылга шокар булуттардыг, хар ча-гас хүн болур. Хат кошкак, яны-бү-рү чүк улаанышыкынын. Агаарын температуразы: дагалы черлерге — 23—28, оон өскөнгө — 30—35, а Кызылга — 33—36 градус соок.

Гимнастика мергежилдерини эне-чинк гантелдер-биле кылып эгелзөөш, оон сөөлүнде улам-на аартары-биле гимнастикаларынче чоорту шилчир. Мындыг гимна-стиканы чорудуп турган, эйт-бот-ту өйүн эрттир дымныктарындан чайлаарын болгаш тынышты шын тынарын кичөөне чогуур. Хөддери тазаларже хере суноп тура, тынышты кири тынар, а оларны салып бадырып тура, үндүр тынар болгаш еске-даа.

Гантелдериг мергежилдерини эргени гимнастикалар-биле ка-ды чорудуп база болур. Ол тавар-ылында эргени гимнастикага хамаарышкан бүгү абнышкыч-нарын куусөдир херек.

Гантелдериг гимнастик кижилерини баштай биле алыр, дүшка кирерин, эштерин сүмелеп турар. Ол хемчеглерин күтсөдирге мергежилдер кижиле улам-на улуг ажыл-дугалыг бо-лур.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Мергежилдерини гантелдериг күтсөдирге шыгган эштерин ула-гатыр болгаш оларын кужун, тыныш болгаш чүрек-дамыр сис-темазын хөгжүдөр. Оон-биле кады анык кижилерге болза (25 хар-

Иччанга гантелдериг гимна-стиканы тускай мергежилдер кыл-дыр иделдеди 2—3 узаа чорудуп баш болур. Ол мергежилдерини кыллары чөмөнчигенин сөөлүнде бүдүс чартык — ийи шак эркин-де эгелзөөрүн, баштайгы үеде элзөн каш минуталар иштинде, а оон сөөлүнде эмчиини абытканга багулар ук уени чоорту узадырын сүмелеп турар.

Мергежилдерини эргени гимна-стиканы тускай мергежилдер кыл-дыр иделдеди 2—3 узаа чорудуп баш болур. Ол мергежилдерини кыллары чөмөнчигенин сөөлүнде бүдүс чартык — ийи шак эркин-де эгелзөөрүн, баштайгы үеде элзөн каш минуталар иштинде, а оон сөөлүнде эмчиини абытканга багулар ук уени чоорту узадырын сүмелеп турар.

Киногватрларга

Мергежилдерини гантелдериг күтсөдирге шыгган эштерин ула-гатыр болгаш оларын кужун, тыныш болгаш чүрек-дамыр сис-темазын хөгжүдөр. Оон-биле кады анык кижилерге болза (25 хар-

Иччанга гантелдериг гимна-стиканы тускай мергежилдер кыл-дыр иделдеди 2—3 узаа чорудуп баш болур. Ол мергежилдерини кыллары чөмөнчигенин сөөлүнде бүдүс чартык — ийи шак эркин-де эгелзөөрүн, баштайгы үеде элзөн каш минуталар иштинде, а оон сөөлүнде эмчиини абытканга багулар ук уени чоорту узадырын сүмелеп турар.

Мергежилдерини эргени гимна-стиканы тускай мергежилдер кыл-дыр иделдеди 2—3 узаа чорудуп баш болур. Ол мергежилдерини кыллары чөмөнчигенин сөөлүнде бүдүс чартык — ийи шак эркин-де эгелзөөрүн, баштайгы үеде элзөн каш минуталар иштинде, а оон сөөлүнде эмчиини абытканга багулар ук уени чоорту узадырын сүмелеп турар.

ДЕКАБРЬ 25-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Эр хөй, Анита» 10, 11, 40, «Симитри» 1, 20, «Стамбул-дун казначийнин өмчү» 3, 4, 5, 6, 50, 8, 45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Полустанок» 11, 1, 3, 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Анык тура-халыч-чы» 2, 30, 4, 30, 6, 30. «Азырадып турар Анка» 8, 30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өлүм чок чоруктун соонда үш хонук» 10, 3, 15, 5, 15, 7, 15, 9, 15 шактарда.